

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Мая Любенова Чолакова

на дисертационен труд на тема:

Възпитателни измерения на формирането на интеркултурна компетентност чрез чуждоезиково учебно съдържание

за придобиване на образователна и научна степен „доктор”

по професионално направление 1.2. Педагогика, Докторска програма

Теория на възпитанието и дидактика (Интеркултурно възпитание)

на Неда Георгиева Жечева

1. Кратки биографични данни

Неда Жечева е бакалавър по Английска филология и магистър по Европейски проекти от СУ „Св. Климент Охридски“. През 2014 г. тя е зачислена за докторант по докторска програма „Теория на възпитанието и дидактика (Интеркултурно възпитание)“. Преподава английски език на ученици и студенти. От биографията на докторантката е видно, че както образованието, така и професионалният ѝ опит представляват солидна и подходяща основа за занимание с темата на дисертацията, а именно: „Възпитателни измерения на формирането на интеркултурна компетентност чрез чуждоезиково учебно съдържание“.

2. Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем

Едва ли можем да си представим настоящия и бъдещия си ден в условията на глобализирания свят, без да притежаваме знания за културното многообразие и умения за ефективно справяне с предизвикателствата на межкултурното общуване. Още по-важно, а бих казала и фундаментът на мирното ни съвместно съжителстване се корени в отношението към

манифестациите на различието в множеството му измерения. Тъкмо това обуславя и изключителната актуалност на темата, свързана с развитието на подходящи нагласи и възпитанието на личностни качества като елемент от интеркултурната компетентност, конкретизирано тук чрез учебното съдържание по английски език за ученици в началната училищна степен. Темата е още по-значима за българския контекст, предвид етнокултурната ситуация в страната, тенденцията към прояви на нетърпимост спрямо определени групи, носители на белези на различие, и динамичните миграционни процеси, които вкупом предпоставят необходимостта от акцент върху изграждането на положителна нагласа към многообразието и компетентност за реализация в културно многообразна среда.

3. Преглед и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е разположен на 271 стандартни страници, съдържа увод, три глави, заключение-резюме, декларация за оригиналност и списък от 113 литературни източника, цитирани в текста, от които 71 на кирилица и 42 на латиница. Приложенията са представени в отделно книжно тяло. Във формално отношение дисертацията има ясна структура, прецизно оформление и изключително четивно представяне.

Уводът въвежда в концепцията на дисертационния труд, свързана с разбирането на авторката за фундаменталното значение на възпитанието в личностни качества, които са предпоставка за ефективно интеркултурно взаимодействие, чрез средствата на чуждоезиковото учебно съдържание. В този смисъл, амбицията на дисертационния труд е въвеждането на нов подход за българското училище, който цели формирането на интеркултурна компетентност чрез акцент върху измерението „отношения“ в триадата знания - умения - отношения. Поставени са четири цели, напълно адекватни на замисъла на изследването, както и седем задачи, които конкретизират тези цели. Заложен е подходящ арсенал от

методи, всеки от които „тежи“ на мястото си, както става ясно от изложението в текста на дисертационния труд.

Първа глава представя теоретичните и нормативните основания на темата, към която е насочен изследователският интерес. В контекста на споделените и анализирани от авторката понятия, дефиниции, идеи и пр., бих искала да обърна внимание на три много важни, според мен, аспекта. Първо, това е фокусът върху интеракцията/ взаимодействието, което придава специфично значение на понятието „интеркултурна компетентност“ в сравнение с други сходни понятия, използвани като синоними, и напълно съответства на авторовата идея за въвеждане на подход за преподаване на чужд език, базиран на модела за формиране на „Интеркултурно гражданство“ на Майкъл Байръм.

Второ, това е подчертаването на универсалния характер на интеркултурната компетентност. С други думи, способността за адекватно общуване и поведение в мултикултурна среда не може да бъде формирана в рамките на отделни дисциплини, часове или дейности, а по-скоро следва да е вградена в онези общовалидни ценностни основания, които образователната система е призвана да транслира към поколенията. Толерантността, емпатията, положителната комуникативна нагласа, равнопоставеността и недопускането на дискриминация и солидарността, върху които е изградена концепцията на авторката, са тъкмо онези ценности и качества, чието ранно формиране е здравата основа на интеркултурната компетентност. Чуждезиковото обучение е един от инструментите в тази насока.

Трето, това е подходът към интеркултурната компетентност като към пожизнен процес. Напълно споделям тази перспектива, тъй като в условията на свръхдиверсифицирано общество човек не е в състояние да познава целия сложен и разрастващ се комплекс от идентичности и конкретните им проявления. Ако обаче, е в състояние да поддържа

откритост, добронамереност, любопитство към културата на другите и въздържане от предварителни оценки много от проблемите в межкултурните отношения биха били поне минимизирани. Това включва възпитание в критична културна осъзнатост, саморефлексивност, диалогичност и пр. В този смисъл, фокусът върху възпитателните измерения във формирането на интеркултурната компетентност е напълно уместен.

Втората и третата глава са посветени на емпиричната част от работата, разделена в два етапа – констативен (втора глава) и формиращ (трета глава). От своя страна, всеки етап съдържа ясна концепция, предположения, конкретни методи и инструменти, с помощта на които е реализиран. Лансиран е модел на изграждане на интеркултурна компетентност, който има процесуален характер и акцент върху формирането на отношения (възпитателно въздействие). Целта на констативния етап е да установи нагласите към различието и развитието на интеркултурна компетентност сред ученици и експерти по чуждоезиково обучение, както и да се получат насоки за разработване и апробиране на подходящи текстове за целите на изследването. Определянето на възрастовата група (9-11 години), върху която се съсредоточава изследователския интерес, е добре обосновано от гледна точка на възрастово-специфичните особености на учениците, а обхватът на изследването и размерът на извадката са впечатляващи. Изборът на четирите града в България, в които е проведено анкетното проучване сред ученици от 4^{ти} клас, дава възможност резултатите да бъдат интерпретирани в контекста на етнокултурните особености на региона. За изключително ценни намирам както проучването и анализа на нагласите на учениците, така и сравнителният анализ по градове, който обвързва резултатите със съдържанието на учебния материал, както и други дейности с интеркултурна насоченост, и ясно показва предимствата и дефицитите на

различните системи за обучение по английски език от гледна точка на потенциала за формиране на интеркултурна компетентност.

Формирацията етап, от своя страна, съдържа реализация на методически идеи за формиране на интеркултурна компетентност чрез апробиране на авторския модел в специално изработена методика от 10 урока, която поставя фокус върху възпитанието на нравствените качества, обосновани в теоретичната част. Съдържанието на методиката недвусмислено убеждава в това. Резултатите от апробирането на 3 урока, подкрепени от подходящите техники за тяхното измерване, показват, че са налице положителни тенденции по отношение формирането на интеркултурна компетентност в трите ѝ измерения, в това число и отношения.

Описанието на етапите в изследването, инструментариума, организацията, провеждането и анализа на резултатите не оставят никакво съмнение в коректността и изследователската опитност на авторката. Всеобхватността на анализа на всеки един конкретен резултат е очевидна и убедителна. Разбира се, не трябва да пропускам добрата осведоменост, умението за критичен анализ на научна литература и нормативни документи, както и за максимално точно и обективно обобщение на резултатите и формулиране на изводи. От своя страна, изводите имплицитно генерират и препоръки към образователната система, свързани с необходимостта от целенасочено обвързване на обучението и, в частност, на учебното съдържание по английски език, с възпитанието на нравствени качества, присъщи на интеркултурно компетентната личност.

4. Основни научни и научно-приложни приноси

Приносите са четири на брой, достатъчно коректно формулирани и напълно реални, доказателствата за което са безспорни.

5. Публикации по темата на дисертационния труд

Налице са шест публикации по темата на дисертационния труд, в това число четири на български език, една на английски език и една на руски език. Всички публикации са самостоятелни и публикувани в авторитетни научни издания и сборници от научни форуми. Прегледът на публикациите води до заключението, че те отразяват концептуалните основания на дисертационния труд, съдържат резултати от отделни етапи на изследователския процес и демонстрират уменията за ясно комуникиране на научен текст. В чисто технически план е необходимо да бъдат добавени страниците към всяка отделна публикация.

6. Автореферат

Авторефератът е в обем от 50 страници, отразява адекватно структурата и съдържанието на дисертационния труд и включва списък с приносите и публикациите на докторантката. В техническо отношение е оформен по правилата.

7. Критични бележки, въпроси и препоръки

Струва ми се, че дори да имам критични бележки, те биха били абсолютно незначителни на фона на добре планираната, умело свършена и отлично представена работа. Бих искала да поставя на докторантката два въпроса:

- Един от изводите от анализа на експертната оценка сочи, че учителите се нуждаят от обучение, за да добият представа за целостта на интеркултурната компетентност. Какви мерки биха били полезни в това отношение в краткосрочен план?
- Какви са възможните обяснения за отказа от участие във възпитателния експеримент от страна на училищните власти, с които докторантката е установил контакт?

8. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение, дисертационният труд на тема „Възпитателни измерения на формирането на интеркултурна компетентност чрез чуждоезиково учебно съдържание“ притежава всички необходими качества на оригинално научно изследване. На базата на всичко, казано дотук, убедено давам своята положителна оценка за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Неда Георгиева Жечева.

10.02.2020 г.

София

Рецензент:

/доц. д-р Мая Чолакова/